

Din războiul de destindere

(prima publicare în „Curentul“ din München, anul LV, nr. 5961, mai-iunie 1983, pag. 3)

*Ingeniosul bine temperat*¹ al lui Mircea Horia Simionescu descoperise, nu fără sarcasm, că-n secolul nostru putem număra deja trei războaie mondiale: primul război mondial, al doilea, iar după 1945, războiul rece. Apoi s-a vorbit despre destindere. Că oamenii se iau mai departe, în mod organizat, la bătaie, folosind chiar și ciomegele, când nu mai au cuțite sau gloanțe, o știu, de când cu noul experiment revoluționar din Cambogia, până și nebunii sau copiii de grădiniță. Pe tot globul cresc noi mini-războaie, cele de uzură continuă, iar miezul conflictului pornește istoric și social-cultural din bătrâna Europă, care și-a exportat ideologiile și armamentul, dar care trăiește de peste 35 de ani, bine-mersi, într-o așa-zisă pace și înțelegere reciprocă. Cel târziu începând cu Conferința Europeană de la Helsinki, războiul nu se mai poate numi „rece”, ci a devenit unul „de destindere”, iar spre stupoarea celor care sunt învățați să dea doar cu ciomagul, lupta se dă mai nou la nivelul cuvântului și al ideii. În România, populația se emancipează și participă la această nouă formă de luptă. Precum undele seismice, diferitele lovituri și contra-atacuri sunt purtate până în cele mai îndepărtate cotloane ale țării.

Un nou cutremur, continuu, fără un centru anume, determinat de alte legi, decât cele ale naturii și geologiei. Miezul acestuia sunt oamenii, prezentul lor opac și speranța într-un viitor mai bun. În situația aceasta, *războiul de destindere* descrețește fruntea românului de rând, predispus și-așa la zeflemea și voie bună, oricât de-al dracului ar tot fi diavolul, și le cam face haidamacilor stăpânirii viața în coșmar. Altfel decât în Polonia, securiștii nu se mai văd împresurați numai de cei, pe care ei ar trebui să-i împresoare, ci și de verva necruțătoare a unui dialog necanalizat de vreun sindicat liber sau de biserica catolică, dialog la care participă cei plecați și cei ce-au rămas în țară. Cât ar tot fi *paznicii de tip nou* de duri sau de vicleni, acest dialog îi va pune încă multă vreme la grele încercări, căci cel puțin românii plecați, scăpați din *sfera lor de influență*, fac o experiență umană colosală, pe care o dau mai departe către cei rămași, atâta vreme cât mai simt și mai vorbesc românește.

Spuneam că miezul acestui dialog cutremurător este speranța în mai bine, pentru cei ce se nasc și cresc în prezent în România. Seria generațiilor sacrificate *trebuie* să ia sfârșit, altfel s-a dus într-adevăr totul de râpă, definitiv și irevocabil. Când actualii șoimi, pionier șamd. vor fi ieșit de sub teroarea disciplinată a școlii și vor fi învățat să vadă lumea, așa cum e - și nu le-a fost impusă de mica oligarhie de la putere -, vor căuta să descopere cauza și istoria acestei *armate invizibile*, care s-a bătut, cum și unde a putut, pentru cauza lor, o armată într-adevăr fără divizii și cu soi de arhangheli apaținând celor mai diferite religii sau chiar și rase, ca să nu mai vorbim de crezuri literare, etice și politice, cu toții legați printr-un atașament (și acesta, extrem de diferit) de problematica, de cultura și de limba română. La acest nivel, relația dintre românism și universalism este reciprocă iar dialogul are loc între România și Restul Lumii, însă altfel decât la fotbal.

În România, transformările din realitatea socială, materială și culturală, din mentalitatea

---

1 *Ingeniosul bine temperat*, București, Editura Eminescu 1970; alte titluri de succes ale autorului: *Dicționar onomastic*, București Editura Humanitas; *Bibliografia generală*, idem; *Breviarium. Istoria calamităților*, idem.

sau din conștiința propriei valori, vor fi mai departe greu accesibile unei sociologii științifice, ca să nu mai vorbim de infirma ei surioară, care o duce de azi pe mâine, din mila stăpânirii. Cealaltă parte a acestei dualități poate conserva măcar vârfurile ghețarilor, care se văd în depărtare, documentând această luptă pentru libertate și adevăr, această nouă formă de război. Mijloacele pe care le are la îndemână sunt mai mult decât modeste. Pe de-o parte, avem presa și cartea apărută în țările libere, care au referiri la România. De asemenea, presa și cartea românească din exil, cantitativ într-o creștere vertiginoasă, datorită exodului masiv de intelectuali. Anumite biblioteci, să sperăm că sunt unele și în țară, adună și cataloghează acest material pentru generațiile viitoare. E vorba de o paletă largă de luări de poziție, unele poate exagerate, toate însă supuse *dictatului libertății de opinie*. Sunt cărți bine sau rău intenționate, oportuniste sau unele, care fac stop la jumătatea drumului. Sunt cărți plictisitoare sau interesante, științifice sau politice, mai de curând chiar culegeri de bancuri despre Ceaușescu. Puțină, dar la fel de importantă, ar mai fi literatura de sertar, care nu se poate publica în România și care vede lumina tiparului pe alte meleaguri, decât cele așa-zise mioritice.

Mai complicat este alt nivel al *dialogului dintre România și Restul Lumii*, cel radiofonic, probabil, în viitor, unul chiar pe canale de televiziune. Emisiunile fiind făcute să fie la zi, arhivarea lor ca document e complicată, atât ca text, cât și ca bandă sonoră. Ca și în cazul cuvântului scris, verdictul îl va da posteritatea, pe care ne-o dorim fără prejudecăți și neapărat critică, în sensul bun al cuvântului. „Urechea liberă”², populară în România, e începutul unui tip anume de consum capitalist: lumea ascultă ce-i place și în ce crede. Vorbind metaforic, emisiunile radio-ului „oficial” din București le ascultă și-așa doar măgarii, care se măgăresc, ca să nu poarte prea multă povară în cârcă, sau care cred că se poate „purta mapa cu copita”. Emisiunile din Restul Lumii sunt astfel supuse unei concurențe parțiale, nu cu România, ci ele între ele. Aici chestiunea devine într-adevăr veselă: chiar dacă cel puțin o parte din colaboratorii acestor posturi de radio și emisiuni cunosc foarte bine problematica și limba românească, munca lor jurnalistică nu se poate focusa exclusiv asupra României, datoria fiind tocmai de a fi cureaua de transmisie, sau informarea, din perspectiva celor, care subvenționează postul respectiv de radio. Așa se face că din eter vin la casa omului emisiuni pe românește, care povestesc și despre *minunățiile socialismului* din îndepărtata Chină, din Tirana sau din Moscova. Iar Radio Chișinău e și-așa un izvor interminabil de venin: sărmanul Eminescu! Cum românul încă nu e decis, să rămână Păcală sau să devină masochist, se informează ascultând occidentalul: BBC Londra, Deutsche Welle Colonia (Köln) și Europa Liberă/Voice of America München/Washington.

Nu avem statistici din România privind ascultătorii posturilor de radio străine, suntem însă convinși, că organele de stat le au și le verifică continuu. Chiar dacă le-ar publica în *Scînteia*, nu le-aș lua de bune. Mai reprezentativă mi se pare o snoavă extrem de răspândită în folclorul socialist: încercând să devină, după modelul domnitorului Cuza, popular, actualul șef de stat face o vizită de lucru incognito. Întâlnește un cioban, proptit tradițional într-un ciomag și ținând în mână un tranzistor. Din vorbă în vorbă, voit șiretul conducător se demască astfel: „*Cum bade, io-s ăla care tot vorbește toată ziua la radio!*” „*Bine ați venit, domnule Noel Bernard, unde sunt ceilalți?*” este răspunsul.

În varianta românească a „războiului de destindere”, Noel Bernard era sinonim cu Europa

---

2 Monica Lovinescu, *Unde scurte*, Paris, Limite 1978, vezi recenzia mea *Carte din unde*, în: *Curentul* LII/5935, iunie 1980, pag. 2.

Liberă. A impus în jurnalismul românesc, de după război, o poziție principială și etică. Personalitatea sa nu a subminat popularitatea celorlalți colaboratori ai săi, făcând din acest post de radio, o ripostă vie și colorată la monotonia ideologică a Bucureștiului. Dovada? Și astăzi, la peste un an și jumătate de la moartea sa, postul și cei ce s-au grupat în jurul lui sunt atacați cu înverșunare, de data asta într-un penibil serial în săptămânalul *Luceafărul* (sărmanul Maiorescu!), sub semnătura criticului literar Artur Silvestri. Războiul e de poziție, fazele sale, în deceniile trecute, tematica complexă au mai fost dezbătute în publicația noastră, recenzând cartea Monicăi Lovinescu³. Timpul a trecut, un mare combatant al acestui război invizibil s-a dus dintre noi, dar problematica a rămas aproape aceeași. E cutremurător. Comparând publicate⁴, date din 1974 și până în 1981, cu cele ale doamnei Lovinescu, devine palpabilă continuitatea monstruoasă a sistemului. Atacuri înverșunate și-atunci, și aici, și acum. La cele din *Săptămâna culturală a Capitalei* Noel Bernard răspunde senin și la obiect (pag. 213-317). Cuvântul bine ascuțit taie istoria în felii subțiri și fac vizibilă fața hibridă și hidoasă a prezentului, opac la orice formulă critică sau alternativă, o prostie satisfăcută de sine și de propria-i prostie, o prostie mirosind urât, o prostie rea. Cartea lui Noel Bernard sângerează, asemenea speranțelor țesute de generații într-un conflict ideologic și moral, care este mascat la suprafață într-o sublimă destindere, concomitent cu un arsenal nuclear tot mai agresiv. Noel Bernard a deslușit ca nimeni altul dimensiunea ontologică a acestui conflict pentru noi toți. Acolo unde cuvântul devine armă, unde adevărurile sunt puse în cap și a minți cu nerușinare e o cheie și garanție a succesului, menirea ziaristului este cu atât mai grea.

„*Pe ce te bazezi?*” întreba cu încăpățănare Moromete. Ce e credibil, ce nu? Legat de necazurile zilnice și de casă, omul nu prea știe exact nici ceea ce e nou la el în sat, dară-mi-te la oraș. Ce să mai vorbim, cum e în toată țara sau în întreaga lume. Ascultătorii *Europei libere* nu au voie să viziteze Europa liberă, iar când o fac, își dau cu pumnii în cap și în ochi, mai ales când n-au încotro și trebuie să se întoarcă în paradisul socialist. Pe ultimul îl cunoaște, și așa, ceva mai bine, în timpul scurtelor vacanțe sau dacă muncește pe teren. Dar iată că se vorbește despre greve, despre sabotaje, despre scrisori deschise, ba chiar despre atentate se zvonește câte ceva: automobile, care împart manifeste, graffiti politic și multe altele. Atunci, de unde atâtea certitudini? Aici începe dialogul, dilema, de care vorbeam la începutul articolului. Informațiile își sedimentează miezul de adevăr, corespondenții acreditați ai presei occidentale le verifică, după posibilități (și mai iau, printre altele, oleacă de bătaie de tip nou), iar știrea transmisă la radio se interpune între zvon și neștiința autorităților, care se dă nevinovată. Omul, având probleme cu ziua de azi și totodată frică pentru cea de mâine, are nevoie de *adevărul adevărat* (cum zic adesea copiii) și participă, inconștient, la această selecție a adevărului, ascultând, printre altele, Europa liberă. În felul acesta, el verifică în mod direct, atât zvonul cât și surele de informație. Supusă criteriului adevărului și nu unei perene formule ideologice, informația radiodifuzată umple un gol real și se autoverifică zilnic, criteriile fiind cele ale credibilității și ale popularității. Cei de la putere sunt pe drept cuvânt tot mai neliniștiți. În acest dialog se reconstituie un nou soi românesc de libertate a cuvântului, dar și al adevărului, ambele sunt protestatate. Articolele lui Bernard, publicate postum în acest volum, sunt astfel cu siguranță mult mai apropiate de adevăr (oricât de trist ar fi acesta!), decât întreaga gargară ideologică a propagandei oficiale. În aceasta constă marea

3 Vezi nota anterioară, nr. 2.

4 Noel Bernard, *Aici Europa Liberă*, München: Editura Jon Dumitru 1983; toate citatele, în continuare, după această ediție.

importanță a acestei cărți. Ea este un document, la care s-a ajuns printr-o reducere extrem de complexă. De aceea mi-o doresc citită de foarte mulți compatrioți și prezentă în cât mai multe biblioteci, în viitor, și în țară. Care sunt adevărurile din cartea lui Noel Bernard? Aproape aceleași ca și în cea a Monicăi Lovinescu, poate ceva mai convingător garnisite de câte un scandal sau can-can literar sau dezvăluiri despre câte o fraudă mai recentă. În ultimă instanță, avem șapte ani de stagnare, de haos economic, în care cultura pierde în continuare valoare și poziție autentică, în favoarea unor lingăi, tunși standard și limbuți, un grupuleț de trist renume, care ne dovedește că *deceniul obsedant* nu s-a încheiat în nici un chip, ci că și-a schimbat, precum lupul din proverb, părul, dar și unghiile, colții și ... scaieții.

O carte, care pasionează. În peste două sute de pagini nu s-au adunat numai lacrimi, ci și demnitatea celor care, s-au decis, în acest război al cuvântului, să lupte de partea atât de spinoasă a adevărului, oameni care și-au păstrat dreptul fundamental, acela de a cerceta totul cât se poate de atent și de critic, de a nu se lăsa amăgiți de bâte sau basme. Poziția bernadiană ne-o prezintă Virgil Ierunca în scurta sa introducere: „*Vocația lui Noel Bernard a fost aceea de a opune minciunii ca zgomot, adevărul ca șoptă esențială*” (pag.9). Că acesta corespunde unei conduite jurnalistice și unui sistem ideologic, nici nu trebuie contestat. Dar nu e în nici un caz *ideologie fascistă* sau mai nou grav, *imperialistă*. E în interesul României și al culturii noastre. Cei care își vând țara nu lucrează la Europa Liberă, ci în inima Bucureștiului, și o fac, mai de curând, vânzând omul cu bucata.

Cartea publicată de harnicul Ion Dumitru are un singur deficit. Generațiile ce vor veni, care o vor consulta, cu siguranță, dată fiind valoarea sa, se vor întreba, pe bună dreptate: după ce criterii au fost selecționate cele peste cinci zeci de articole?

Un lucru rămâne cu certitudine. Paleta tematică e deosebit de largă, iar sistemul poate fi dedus. Centrul lui este un apel la adevăr, la justiție, libertate și ... puțină speranță în mai bine.

P.S. Pentru varianta digitală, autorul a corectat greșelile de tipar și o serie formulări nu tocmai reușite. (Heidelberg, ianuarie 2019)